

העולם הבא – חלק א'

מהו העולם הבא?

סדרה זו בת שלושת החלקים על העולם הבא, נגלה כי יש בעולם יותר מן הנראה לעין. ההבנה כי קיימת מציאות רוחנית מעבר לזו שאנו חווים בעולם הגשמי היא יסודית להשקפת עולם יהודית. כאשר האדם מת, רק גופו נקבר ואילו נשמתו נכנסת לתחום רוחני שבו היא ממשיכה להתקיים ולהיות בעלת מודעות. בימות המשיח תשוב הנשמה ותצטרף לגוף, במהלך תחיית המתים, בעולם שבו ההכרה בה' היא ברורה.

כשם שהיחיד חווה שלבים שונים של קיום אשר בסופו של דבר מסתיימים במציאות נעלה יותר, אף האנושות כולה חווה זאת. מצב הקיום הנוכחי הוא שלב זמני בהתפתחותה של האנושות לקראת עתיד אוטופי.

בחלק הראשון של סדרה בת שלושה חלקים על העולם הבא, נדון בשאלות הבאות:

- ☞ מהו העולם הבא – היש חיים אחרי המוות?
- ☞ היכן מזכירה התורה את העולם הבא?
- ☞ מה קורה לאחר המוות?
- ☞ מה חווה האדם בעולם הבא?
- ☞ האם דומה העולם הבא לעולם הזה באופן כלשהו?
- ☞ מהי תכליתו של העולם הבא?

מבנה השיעור:

חלק ראשון:

- קיומו של העולם הבא
- פרק א. מקורות מן התנ"ך
- פרק ב. מקורות מן התלמוד ומן המדרש

חלק שני:

- מהו העולם הבא?
- פרק א. שני שלבים בעולם הבא
- פרק ב. העונג הרוחני של העולם הבא
- פרק ג. מעין עולם הבא

חלק שלישי:

- תכליתו של העולם הבא
- פרק א. מקום קבלת שכר, נשיאה באחריות והיטהרות רוחנית
- פרק ב. התוצאה הטבעית של מעשי האדם
- פרק ג. תכלית הבריאה

חלק ראשון: קיומו של העולם הבא

בטרם ניכנס להגדרה ספציפית של העולם הבא ולשאלה כיצד מגיעים אליו, נתחיל בכך שנראה כיצד מאשרים התורה, הנביאים והמקורות התלמודיים את האמונה בחיים שלאחר המוות. התורה אינה מתייחסת ישירות לחיים שאחרי המוות או לעולם הבא, מסיבות שנדון בהן בשיעור השני על העולם הבא.

פרק א. מקורות מן התנ"ך

1. **בראשית כה:ח-ט; לה:כח-כט – המונח "נאסף אל עמיו", אשר מגיע לאחר המוות ולפני הקבורה, רומז לחיים שאחרי המוות.**

וַיָּגַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ: וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנָיו אֶל מְעַרְתַּת הַמְּכַפְלָה אֶל שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צַחֵר הַחֲתָן אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְכָרָא...

וַיְהִי יָמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: וַיָּגַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ זָקֵן וְשָׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו.

המונח "נאסף אל עמיו" משקף את הצטרפותה של הנשמה לנשמות אחרות בעולם הנשמות.

2. **"תולדות יצחק", שם – הנשמה ללא הגוף מתחברת לנשמות אחרות לאחר המוות.**

ויאסף אל עמיו, הוא על הנפש שנאסף עם נפשות קרוביו הצדיקים, שכשהנפש בגוף היא נפרדת משאר הנפשות שהם בלי גוף, וכשנפרדה מן הגוף נתחברה עם שאר הנפשות שהן נפרדות מן הגוף כמוה:

3. **קהלת יב:ז – לאחר המוות חוזרת הנשמה אל האלוקים.**

וַיֵּשֶׁב הָעֶפְרַיִם עַל הָאָרֶץ בְּשֵׁהִיָּה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה:

4. **שמואל א כח:ג; יא-טו – לאחר מותו, הועלה הנביא שמואל באוב.**

וַשְּׁמוּאֵל מָת וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרוּהוּ בְרָמָה וּבְעִירוֹ...

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵת מִי אָעֵלָה לָךְ וַיֹּאמֶר אֵת שְׁמוּאֵל הָעֵלְי לִי: ... וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שְׂאוּל אֱלֹהִים רָאִיתִי עֲלִים מִן הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר לָהּ מַה תֹּאמְרוּ וַתֹּאמְרוּ אִישׁ זָקֵן עֵלָה וְהוּא עָטָה מְעִיל וַיִּדַע שְׂאוּל כִּי שְׁמוּאֵל הוּא וַיִּקְדּ אַפָּיִם אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲו: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שְׂאוּל לְמָה הִרְגַּזְתָּנִי לְהַעֲלוֹת אוֹתִי...

5. **ויקרא יח:ה; עם ספרא, פרשה ט:י – התורה מבטיחה חי נצח כשכר על שמירת המצוות.**

וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֵת חֻקֹּתַי וְאֵת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאֱדָם וְחַי בְּהֶם אֲנִי ה':

...וְחַי בְּהֶם – לעולם הבא. ואם תאמר בעולם הזה, והלא סופו מת הוא, הא מה אני מקיים וחי בהם, לעולם הבא...

פרק ב. מקורות מן התלמוד מן המדרש

1. **בראשית רבא א:י – בראשית הבריאה נבראו שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא.**

למה נברא העולם בב', להודיעך שהן שני עולמים העוה"ז והעוה"ב.

2. **פרקי אבות ד:טז – העולם הזה נמשל לפרוזדור המוביל לטרקלין, שהוא העולם הבא.**

רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:

3. **רמב"ם, שם – אם אדם רוכש את התכונות הראויות בעולם הזה, הוא זוכה לחיי העולם הבא.**

והמשל מובן, והכוונה ידועה, שבזה העולם יקנו המעלות אשר בהן יזכה האדם לחיי העולם הבא, וזה אמנם הוא דרך ומעבר לההוא.

4. **משנה, פאה א:א – המקום העיקרי שבו מקבלים שכר על מאמצינו הוא בעולם הבא.**

אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם:

נקודות לסיכום החלק הראשון:

היהדות מאשרת את קיומם של חיים לאחר המוות ושל העולם הבא (אם כי התורה אינה מתייחסת ישירות לנושאים אלו, מסיבות שיידונו בשיעור השני על העולם הבא).

בתלמוד יש התייחסויות רבות לחיים שלאחר המוות, וספרי הנביאים מתעדים יצירת קשר עם נשמות המתים.

חלק שני: מהו העולם הבא?

הראינו לעיל כי התורה מאשרת את קיומם של חיים שלאחר המוות, ושהנשמה ממשיכה לחיות אפילו לאחר שעזבה את גופה הגשמי. בחלק זה נדון בשאלה מהו העולם הבא, ומהו המקום שתופס העולם הבא בהשקפת העולם היהודית.

פרק א. שני שלבים בעולם הבא

כפי שצינו בשיעור "הקדמה לנושא המשיח והעולם הבא", מחולק העולם הבא לשני שלבים. השלב הראשון נחווה לאחר המוות, כאשר הנשמה מגיעה לעולם הנשמות ומתקיימת שם. שלב זה מכונה בתלמוד 'גן עדן'. השלב השני של העולם הבא יהיה תקופה עתידית שתחל עם ביאת המשיח.

לאחר ביאת המשיח יהיו שני אירועים של תחיית המתים. הראשון יתקיים מיד לאחר ביאת המשיח. אך, בעת הזאת יקומו לתחייה רק אנשים שהיו צדיקים גמורים במהלך חייהם. האירוע השני של תחיית המתים, עבור יתר האנושות, יתרחש בסופם של ימות

המשיח. בעת הזאת, הידועה כ"יום השם הגדול והנורא", ינהל הקב"ה את השבונות העבר, ישלם גמול על עוולות שנעשו ויקבע בדיוק את רמתם של חיי הנצח אשר תקבל כל יחידה של גוף-נפש. תהיה זו צורת קיום חדשה לחלוטין, שאינה דומה לעולם הזה ולא לעולם הנשמות.

1. רמח"ל, מאמר העקרים – העולם הבא מתחלק לשני שלבים.

גמול העולם הבא הוא שכפי מעשיו שעשה בעולם הזה כן תקבע לו מדריגה בטובה האמיתית, שהיא הדבקות בו ית' ויהנה בה לנצח נצחים. וגם הוא יחולק לשני חלקים, בעולם הנשמות ובעולם התחייה...

2. רמב"ם, "תורת אדם", שער הגמול – העולם הבא מגיע לאחר סדרה של אירועים ותכליתו היא קיום נצחי.

כי שכר הנפשות וקיומם בעולם הנשמות נקרא לרבותינו גן עדן... ואחרי כן יבואו ימי המשיח, והוא מכלל העולם הזה.

ובסופם יהא יום הדין ותחיית המתים, שהוא השכר הכולל הגוף והנפש... והוא העולם הבא, שבו ישוב הגוף כמו נפש, והנפש תדבק בדעת עליון בהדבקה בגן עדן עולם הנשמות, ותתעלה בהשגה גדולה ממנה, ויהיה קיום הכל לעדי עד ולנצח נצחים.

3. רמח"ל, "אדיר במרום" חלק א – העולם הבא הוא צורת קיום חדשה לחלוטין.

כי אז... יעשה הקב"ה דין פרטי על כל דבר ודבר שנעשה בכל זמן מזמן בריאת העולם בכל השית אלפי שני [=הששת אלפים שנה]. ואז יבא אלף השביעי להסיר הצורה... ואח"כ אלף השמיני, דהיינו חידוש העולם, אז יהיה נבנה הבנין... שאי אפשר לדעת ממנו כלל.

למען הפשטות נשתמש במונח "העולם הבא" כדי להתייחס לחוויה של הנשמה לאחר המוות באופן כללי, על אף שחלק מן המקורות להלן מתייחסים ספציפית לשלב אחד או למשנהו.

פרק ב. העונג הרוחני של העולם הבא

הפרטים של האל-מוות ושל העולם הבא אינם מוזכרים במפורש בתורה שבכתב. לכן אומר הנביא, בדברו על העולם הבא, "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחנה לו" (ישעיהו סג:ד). אף על פי כן, כפי שנראה במקורות הבאים, מכילה התורה שבעל פה תיאורים בדרך האנלוגיה והמטפורה.

1. תלמוד בבלי, ברכות יז:א – העולם הבא הוא עונג רוחני.

מרגלא בפומיה דרב [=רב היה רגיל לומר]: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

2. תלמוד בבלי, תענית לא:א – הצדיקים ישמחו בקרבת ה'.

אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' (ישעיהו כה) 'ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו':

3. רמח"ל, "דרך ה'" א:ג:יב – הנשמה נטולת הגוף חווה עונג בעולם הנשמות ומתחזקת לקראת זמן תחיית המתים.

ואמנם בצאת הנשמה מהגוף ולכתה אל עולם הנשמות, הנה שם מתפשטת ומזדהרת בזהררה, כפי מה שראוי לה על פי מעשיה. ובמה שהיא משגת שם כל זמן היותה שם, מתחזקת ממה שנתחלשה בגוף, ומזדמנת יותר למה שראוי שתעשה בזמן התחיה. עד שכשתשוב בגוף בזמן הראוי, תוכל לפעול בו הפעולה הנאותה לה, דהיינו הזיכוכ שזכרנו:

4. הרב אליהו דסלר, Strive for Truth, כרך ג', עמ' 191 – אדם יתענג על אהבת ה', ויקבל סיפוק מתרומתו להגשמתה של מטרת הבריאה.

עם הכניסה למצב הידוע בשמו "העולם הבא", כפי שראינו לעיל, מתחיל הצדיק ליהנות מ"זיו השכינה". ה' מרים בפנינו, כביכול, פינה מן הווילון, והצדיק חווה מעט מגדלות ה', מאהבתו הנשגבה, רבת הפנים, כלפי ברואיו. הוא מקבל רמז מן התכנית האלוקית אשר מתכנן ה' לכל ברואיו, ומפיק עונג בל יתואר מן ההכרה כי המאבק שלו עם היצר הרע במצבו הקודם תרם משמעותית להגשמתה של תכנית זו. נשמתו מתמלאת בעונג שאי אפשר להביעו במילים.

זאת ועוד: עצם העובדה כי הוא זוכה להתגלויות כאלה, עצם העובדה כי הוא זוכה לחוות עונג כה רב פירושו [והוא מרגיש זאת] כי יש הערכה כלפי המאמצים שעשה בעבר. הידיעה כי ה', שאותו עבד, שבע רצון ממנו, מוסיף לאין ערוך על סיפוקו.

פרק ג. מעין עולם הבא

1. תלמוד בבלי, ברכות נו:ב – ישנם דברים שהם מעין עולם הבא

שלשה דברים הם מעין עולם הבא, ואלו הם: שבת, שְׁמוֹשׁ ותשמיש. מה פירוש "תשמיש", שמא תאמר תשמיש המיטה, אך זה מחליש את הגוף. ובכן מדובר בתשמיש הנקבים.

שלשה מעין העולם הבא אלו הן: שבת שמש ותשמיש. תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה הא מכחש כחיש אלא תשמיש נקבים.

2. הרב ראובן לויכטר – תחושות גופניות ממציאיות גבוהה יותר הן מעין עולם הבא.

כל אחד מן הדברים האלה [בברכות נו:ב] מהווה תחושה של מודעות רוחנית שאותה חווה האדם בחושי הפיזיים:

שבת: תחושה של הרוחניות הנחווית באמצעות הגוף.

השמש: תחושת השפעתם של גרמי השמים על הגוף.

תשמיש המיטה (יחסי אישות): המשכיות העם היהודי הנחווית באמצעות הגוף. אך מאחר שהתחושה הפיזית הזו מחלישה את הגוף, אין היא מקבילה לחוויה של העולם הבא, ולכן יש גרסה חלופית:

תשמיש הנקבים: החוויה של הגוף בפליטת הפסולת.

מודעות כלשהי לקיום גבוה יותר שמסוגל האדם לחוש בגופו היא "מעין" עולם הבא.

3. מהרש"א, ברכות נו:ב – השבת היא רמז קלוש, אך ניתן להבחנה, של העולם הבא.

חמשה אחד מששים [חמישה דברים הם אחד מששים ממשוהו אחר]... שבת [היא] אחד מששים מן עולם הבא.

חמשה אחד מששים... שבת אחד מששים לעולם הבא.

כשם שמצאנו לגבי תערובות איסור שאחד משישים יש בו ממשות ואינו בטל... כך, כל הדברים שנזכרו כאן שומרים על סימנים קלים של המקור.

לפי מה שמצינו לענין בטול דאחד משישים אינו בטל ויש בו קצת ממשות... ה"נ בדוגמא קאמר בכל הני ששה דקחשיב דיש בהו קצת ממשות מדוגמתו.

4. הרב אליהו דסלר, "מכתב מאלהיו" כרך ה', עמ' 96 – השבת חושפת חלק מן האור הרוחני הגנוז המכסה לנו בעולם הבא.

כי שבת היא "מעין עולם הבא" והיינו בחינת עוה"ב שבעוה"ז – אור גנוז.

כמו כן, שמירת שבת – עצירה של כל פעילות יצירתית גשמית והפסקת כל המאמצים לשכלל את העולם הגשמי – מחדירה בנו תחושה כי מטרתם האמתית של החיים היא רוחנית ושהמעורבות שלנו בעולם הגשמי אינה כה חשובה.

נקודות לסיכום החלק השני:

- ☞ חוויות מסוימות בעולם הזה רומזות לאופיו של הקיום בעולם הבא. אך, הנקודה העיקרית היא שבעולם הבא יחוו את העונג הרוחני של נוכחות שכינה.
- ☞ האדם יתענג על אהבת ה' והכרה במעשיו, ויהיה מאושר מן התרומה שלו להגשמת תכליתה של הבריאה.
- ☞ תחושות פיזיות של מציאות גבוהה יותר הן "מעין" עולם הבא.
- ☞ השבת מגלה חלק מן האור הרוחני הגנוז הממתין לנו בעולם הבא.

חלק שלישי: תכליתו של העולם הבא

העולם הבא הוא התכלית הסופית של הבריאה – הקשר הנצחי אל רצון ה'. כאשר אנו מפעילים את הבחירה החופשית ומנצלים הזדמנויות לצמיחה רוחנית בעולם הזה, אנו יוצרים עולם הבא בעל משמעות. בנוסף לכך, בעולם הבא אנו מקבלים שכר על המעשים הטובים שעשינו בעולם הזה, לומדים משגיאותינו, ומיטהרים רוחנית. כפי שיוסבר בשיעור השלישי על העולם הבא, 'ה'אתה' החדש, תחיית המתים, שם נחוה את העונג הרוחני הגדול ביותר ואת הקשר עם ה'.

פרק א. מקום קבלת שכר, נשיאה באחריות והיטהרות רוחנית

בעולם הבא נקבל שכר על הטוב שעשינו, נלמד מעברותינו, וניטהר רוחנית.

1.א שכר לצדיקים

1. דברים זיא, עם רש"י המצטט את התלמוד, עירובין כב:א – העולם הבא הוא המקום לקבל שכר על שמירת מצוות.

וְשִׁמְרֵתְ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:
רש"י: היום לעשותם - ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם:

2. רמח"ל, "דרך ה'" א:גג – בעולם הבא קוצר האדם את השכר הנצחי על המאמץ שהשקיע בתיקון עצמו בעולם הזה.

ואמנם גזר טובו ית', שיהיה גבול להשתדלות הזה המצטרך לאדם להשיג השלימות, וכשהשלים השתדלותו ישיג שלימותו וינח בהנאתו לנצח נצחים. על כן הוחקו לו שני זמנים, אחד זמן העבודה, ואחד זמן קיבול השכר. ואולם מדת הטוב מרובה,

שהעבודה יש לה זמן מחוקק, כמו שגזרה חכמתו ית' היותו נאות לזה, וקיבול השכר אין לו תכלית, אלא לנצח נצחים הוא מתענג והולך בשלימות אשר קנה לו:

3. רמב"ם, "הלכות תשובה" ח:א – השכר לצדיקים הוא חיים בעולם הבא.

הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והם החיים שאין עימהן מוות, והטובה שאין עימה רעה. הוא שכתוב בתורה, "למען ייטב לך, והארכת ימים" (דברים כב,ז): מפי השמועה למדו "למען ייטב לך" לעולם שכולו טוב, "והארכת ימים" לעולם שכולו ארוך; וזה הוא העולם הבא.

שכר הצדיקים – הוא שיוזכו לנועם זה, ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים – הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא ייכרתו וימותו.

2.א נשיאה באחריות וטיהור רוחני

כפי שנאמר במקור האחרון, ייתכן כי אדם יפסיד לחלוטין את חיי העולם הבא. אך החלופה לשכר במקרה הזה אינה עונש, אלא העדר-קיום. היהדות אינה מאמינה באבדון לנצח.

בעולם הבא נמצא כלי שמטרתו להגדיל עד למקסימום האפשרי את מספר האנשים שיוזכו לחיי נצח. כלי זה מכונה גיהנום, תהליך טיהור רוחני המכין את הנשמה לכניסה לעולם הבא.

תאר לעצמך עמידה חשופה לחלוטין לפני ה', כשהזיכרון שלך פתוח לרווחה, שקוף לגמרי בלי שום מחסום המצמצם את כוחו. אתה תזכור את כל מה שעשית ותראה אור חדש. תראה את האור של הרוח הבלתי מוגבלת, או, אם תרצה, את אורו של ה' - אשר מאיר מסוף העולם ועד סופו. זיכרונו של כל מעשה טוב ושל כל מצווה יהיה העונג הגדול ביותר, כפי שנאמר במסורת שלנו על עולם הבא. אך זיכרונו יהיה פתוח אף לדברים שבהם תתבייש. לא תוכל להצדיק את המעשים האלה או לפטור אותם בלא כלום. תעמוד מול עצמך באופן מלא, מודע לחלוטין לתוצאותיהם של כל מעשיך. כולנו מכירים את תחושת הבושה שאותה חווים כאשר נתפסים "על חם" במעשה רע. תאר לעצמך שאתה נתפס על ידי זיכרונו בלי מקום להימלט אליו. ייתכן כי לכך רומז דניאל באומרו (דניאל יב:ב), "וְרָבִים מִיִּשְׁנֵי אֲדָמַת עֶפְרָיִם יִקְיְצוּ אֱלֹהִים לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֱלֹהִים לְחַרְפוֹת לְדָרְאוֹן עוֹלָם". (מתוך, If You Were God, הוצאת NCSY, עמ' 31-30)

1. רמח"ל, "דרך ה'" ב:בד – גיהנום הוא תהליך טיהור רוחני שמבטיח חיי עולם הבא לרוכב בני האדם.

ואמנם גזר עוד חסדו ית' להרבות ההצלה לבני האדם, שימצא עוד מין צירוף אחר למי שיתכן בו הצירוף, דהיינו למי שגבר בו הרע תגבורת גדול, אך לא כל כך שיהיה משפטו להאבידו לגמרי, והוא כלל עונשים שהיותר רשום בהם הוא הדין בגהינם. והכונה בו הוא להעניש החוטא כפי חטאיו, באופן שאחרי הענשו לא יהיה עוד חוב עליו על המעשה הרע שעשה, ויוכל אחרי כן לקבל הגמול האמיתי כפי שאר מעשיו הטובים.

ונמצא שעל ידי זה, האובדים ממש יהיו מזער לא כביר, כי הנה לא יהיו אלא אותם שגבר בהם הרע שיעור כל כך גדול, שאי אפשר שימצא להם מקום בשום פנים להיות נשארים בגמול האמיתי ובהנאה הנצחית.

לפנינו דוגמה מן המשנה לאדם הזקוק לטיהור הרוחני של הגיהנום.

2. תלמוד בבלי, קידושין פב:א, עם מהרש"א – רופא גאוותן מיועד לגיהנום.

טוב שברופאים לגיהנום.

מחרש"א: דהיינו שמחזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים שאין כמוהו וסומך ביותר על המחאתו מתוך גאוותו ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה וממית את החולה ברפואותיו בדבר שמזיק לחולה זה אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים כיון שהוא סכנת נפשות:

המשנה אינה "נטפלת" לרופאים. מודגש כאן כי על הרופאים מוטלת אחריות גדולה בנושאים של חיים ומוות. אעפ"כ, העיקרון של אחריות למעשים - בקריירה, במערכות יחסים בין-אישיות, או ביחס לה' - נוגע לכולם.

3.א. שכר בעולם הזה ובעולם הבא

אחת מן התשובות הקלאסיות שמציגה היהדות לשאלת "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו" היא שהצדיקים סובלים בעולם הזה כדי למנוע מהם סבל בעולם הבא; באותו אופן מקבלים הרשעים שכר בעולם הזה, במקום לקבל את חלקם בעולם הבא על מעט המצוות שהם קיימו.

1. תלמוד בבלי, פאה א:א – הרשעים מקבלים שכר בעולם הזה על הטוב שהם עושים, ואילו הצדיקים נענשים על עוונותיהם בעולם הזה.

רובי זכיות ומעוטי עבירות, נפרעים ממנו מיעוט עבירות קלות שעשה בעולם הזה בשביל ליתן לו שכרו משלם לעתיד לבא. אבל רובי עבירות ומעוטי זכיות נותנין לו שכר מצוות קלות שעשה בעוה"ז בשביל לפרע ממנו משלם לעולם הבא.

2. דברים ז', עם רש"י – ה' נותן לרשעים את שכרם בעולם הזה.

וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵי הַהֶאֱבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאָו אֶל פְּנֵי יְשָׁלֵם לוֹ:
 רש"י: ומשלם לשנאיו אל פניו: בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא:

שני הסיפורים להלן מדגימים את היחס ההפוך בין שכר בעולם הזה לבין שכר בעולם הבא:

3. תלמוד בבלי, תענית כה:א – עדיף לקבל את השכר בעולם הבא.

אמרה לו אשתו [של ר' אליעזר], "עד כמה עלינו לסבול מעוני?" "מה אעשה?" שאל אותה. "תתפלל שה' יתן לך משהו". התפלל וירדה יד מן השמים ונתנה לו רגל (של שולחן) מזהב. בחלומו ראה כי לעתיד לבוא יאכלו כל הצדיקים על שולחנות עם שלוש רגליים ואילו הוא ואשתו יאכלו על שולחן עם שתי רגליים.

שאל את אשתו, "האם את מסכימה שכולם יאכלו על שולחן שלם ורק אנו נאכל על שולחן בלתי שלם?" אמרה לו, "מה נעשה? התפלל כי ייקחו את הרגל חזרה." התפלל ולקחו אותה. נאמר כי הנס השני היה גדול יותר מן הראשון, כי ידוע שה' נותן דברים אך לא לוקחם בחזרה.

אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו לך מידי בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא [חזיא] בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי [ואיהו] אפתורא דתרי כרעי.

[אמר לה] ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו מינד בעי רחמי ושקלוהו תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי.

4. שמות רבא נבג – שכר בעולם הזה עשוי להפחית מן השכר בעולם הבא.

מעשה בתלמיד אחד של ר' שמעון בן יוחאי שיצא חוצה לארץ ובא עשיר והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לצאת לחוצה לארץ. וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פגי מדון ונתפלל ואמר, בקעה בקעה מלאי דינרי זהב, התחילה מושכת דינרי זהב לפניו. אמר להם, אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעין: כל מי שהוא נוטל עכשיו, חלקו של עוה"ב הוא נוטל, שאין מתן שכר התורה אלא לעוה"ב הוי.

הערה: אין לקבל את הרושם כי היהדות רואה בעוני אידיאל וסימן לצדקות. עבודה לשם פרנסה ודאגה לצרכי המשפחה הם בתחום האחריות הבסיסית של האדם. הנקודה כאן היא שהמטרה הנעלה ביותר בחיים היא לצבור הישגים רוחניים. יתרה מזאת: איננו יודעים מה מתוכנן לנו בעולם הבא. אין לנו דרך לדעת אם מצב טוב בעולם הזה הוא כתוצאה ממיעוט מצוות או מסיבה אחרת. לפעמים ה' נותן לנו דברים שטרם זכינו להם על מנת להעניק לנו הזדמנות לקיים מצווה. כמו כן, אין לדעת אם הצרות שלנו הן עונש על מיעוט העברות שבידינו. אולי מדובר רק בניסיון, בהזדמנות לזכות לשכר גדול אף יותר.

מבחינה מעשית, מורים חכמינו כי אין להקדיש זמן לדאגה לגבי ההשלכות של מצבנו הטוב או הרע בעולם הזה, אלא לעשות ככל יכולתנו להתחבר לקב"ה. זהו הביטחון היחיד כי נגיע לחיי העולם הבא.

פרק ב. התוצאה הטבעית של מעשי האדם

ראיית העולם הבא כשכר על מעשינו אינה מבהירה באופן מדויק את הקשר הסיבתי בין הדברים. למעשה, יותר משהעולם הבא הוא שכר הניתן בחסד ה', הוא בעצם תוצאה טבעית של מאמצי האדם לצמוח רוחנית בעולם הזה באמצעות תורה ומצוות.

1. המאירי, "חיבור התשובה" תקמא – העולם הבא צומח מתוך העולם הזה.

אין העולם הבא שכר המעשים אבל הוא פְּרִים, ר"ל יוצא מהם כצאת הפרי מן העץ.

2. "נפש החיים" א:ב – אנו יוצרים את העולם הבא שלנו באמצעות מעשינו.

וזה שאמרו רז"ל, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ולא אמרו בעולם הבא, שמשמעו היה שהעולם הבא הוא מוכן מעת הבריאה, ענין ודבר לעצמו, ואם יצדק האדם יתנו לו בשכרו חלק ממנו, אבל האמת שהעולם הבא הוא מעשה ידי האדם עצמו, שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו, לכן אמרו שכל ישראל יש להם לכל אחד חלק הקדושה והאורות והצחצחות שהתקין והוסיף לעולם הבא ממעשיו הטובים.

3. הרב זאב לף, שיחה מוקלטת – ככל שנקדיש מאמץ רב יותר כלשהו, כך נעריך אותו יותר.

אם יקבל אדם שעון במתנה ואחר כך יאבד אותו, אולי יצטער, אך הצער יהיה פחות מן הצער שיחוש אילו רכש בעצמו את השעון. לעומת זאת, נניח שהאדם הרכיב בעצמו את השעון, ועמל שעות ביצירתו. אם יאבד השעון, כיצד ירגיש? הרעיון הוא כי אותם מעשים אשר אנו משקיעים בהם מאמץ, הם עבורנו בעלי המשמעות הגדולה ביותר. בהתאם לכך, המאמץ שלנו בעולם הזה הוא אשר בונה את העולם הבא שלנו.

4. הרב מרדכי בכר, Gateway to Judaism, עמ' 61 – העולם הבא הוא באמת "עולם שבא" מתוך מעשינו.

מצבה הקיומי של הנשמה בעולם הבא, מידת קרבתה והתקשרותה עם ה', נקבעים ישירות על ידי מעשי האדם בעולם הגשמי; זהו "עולם שבא" – המצב שהוא תוצאה ישירה של ההתרחשויות בעולם הזה.

הדגמה לכך שהמוות חושף את המצב הרוחני שכבר קיים באדם, נמצאת כמובאה התלמודית להלן, כפי שמסביר הרב דסלר במקור שיופיע לאחר מכן.

5. תלמוד בבלי, ברכות יח:ב – המתים מוטרדים מאותם דברים שהטרידו אותם בהיותם חיים.

...והלך ולן בבית הקברות. ושמע שתי רוחות שמשפרות זו לזו, אמרה חדא לחברתה: חברתי, בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה חברתה: איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי...

6. הרב אליהו דסלר, "מכתב מאליהו" כרך ב', עמ' 62 – המעבר מן העולם הזה לעולם הבא (עולם הנשמות) אינו משנה את מהותו של האדם, אלא רק חושף מהות זו.

רצון האדם הוא מהותו...

וזאת לדעת כי אין מיתת הגוף משנה בעצם את מצבו הפנימי של האדם. הרשע, שבזמן חיי הבלו דבק היה בדמיון, גם כשיפרד מגופו נשאר הוא דבק בדמיונו. אך מכיון שאינו מוצא את סיפוקו, ישתוקק הוא אליו כל עוד יותר, וימלא רעבון עצום. עי' במסכת ברכות בפרק מי שמתו, שהרוחות התענינו לדעת מאחורי הפרגוד מה נגזר על העולם בעניני הגשמות, ויותר מזה, שאותה הרוח שהיתה קבורה במחצלת של קנים נתבישה מזה – הרי שהרגשות הכבוד נשארו ממש כבעולם הזה.

פרק ג. תכלית הבריאה

העולם הבא הוא התכלית עבור כל פרט ופרט ועבור האנושות בכללותה. נוכל ליצור עולם הבא בעל משמעות רק אם ננצל כל הזדמנות לצמיחה רוחנית בעולם הזה. לכן, בעוד אנו שרויים בעולם הזה אנו נדרשים למקד את מאמצינו לזכות בטוב ביותר באמצעות שאיפה לקיים את רצון ה' בכל כוחנו ומאודנו.

1. פרקי אבות ד: כא-כב – בכל אחד מן העולמות יש יתרונות.

רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא; התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא; ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה.

על פניו, נראה כי שני המשפטים לעיל סותרים זה את זה, אך הם נאמרו באותה נשימה על ידי אדם אחד. איך זה ייתכן? איזה עולם הוא טוב יותר???

הפתרון הוא כזה:

מטרתו של ה' בבריאת העולם הייתה להעניק את הטוב לזולת, היינו לאדם. הטוב הזה, שהוא קרבת אלוקים, נחוזה רק בעולם הבא. לכן, העולם הזה הוא משני, פרוזדור בלבד, לעולם הבא.

אך על מנת שהעולם הבא יהיה הטוב הנעלה ביותר האפשרי, יש לזכות בקרבת אלוקים ולא לקבלה על מגש של כסף. החיים בעולם הזה הם ההזדמנות לזכות בטוב האמתי של העולם הבא, ובמובן זה העולם הזה הוא בעל ערך רב יותר.

2. רמח"ל, "דרך ה'" א:ב-א-ב – העולם הזה הוא הזדמנות לזכות לטוב ביותר, התחברות אל ה'.

הנה התכלית בבריאה היה להטיב מטובו ית' לזולתו... על כן גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמיתית הזאת יהיה במה שינתן מקום לברואים לשיתדבקו בו ית', באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו... ואולם גזרה חכמתו, שלהיות הטוב שלם, ראוי שיהיה הנהנה בו בעל הטוב ההוא. פירוש - מי שיקנה הטוב בעצמו...

3. רמח"ל, "מסילת ישרים" פרק א – ההתענגות על הקשר לה' בעולם הבא היא תכלית הבריאה.

והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה.

אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרנו זכרונם לברכה (אבות ד:טז) העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצות אשר צִנְנו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרנו, זכרונם לברכה (עירובין כב א): היום לעשותם ומחר לקבל שכרם:

הסיפור הבא מדגים כיצד האפשרות לשכר בעולם הבא מעניקה ערך בלתי מוגבל לעולם הזה.

4. הרב אהרן פולק, הלכות ציצית, עמ' 6 – העולם הזה הוא הזדמנות לזכייה בשכר בעולם הבא.

מסופר כי בשעותיו האחרונות של הגאון מווילנא, התאספו תלמידיו סביב מיטתו, להוטים לשמוע את דבריו האחרונים של רבם הגדול. הם ציפו לראותו שליו ומצפה לקבל את שכרו לעולם הבא, אך הופתעו לראות דמעות בעיניו. הוא החזיק בציציותיו ואמר, "כמה יפה עולם זה. תמורת מספר מטבעות ניתן לקנות חוטים ולקשור ציצית, ולהתקרב לשכינה. בעולם הבא אי אפשר לעשות זאת."

נקודות לסיכום החלק השלישי:

- ☞ השכר על התפתחות רוחנית בעולם הזה הוא החיים בעולם הבא, קודם בעולם הנשמות ולאחר מכן בעולם שלאחר תחיית המתים.
- ☞ אותו שכר, ההתחברות לה', הוא בעל ערך רב יותר מכל דבר שניתן לחוות בעולם הזה. אך העולם הבא הוא יותר מאשר גמול על התנהגות טובה; הוא בעצם תוצאה ישירה של מעשינו במהלך חיינו. המוות מסיר רק את הקליפה החיצונית, חושף את מצבה של הנשמה על פי מה שעשתה במהלך שהותה הקצרה בעולם הזה.
- ☞ החוויה של קרבת אלוקים בעולם הבא היא התכלית הנעלה שלשמה ברא ה' את העולם. רק בעולם הבא מתממשת תכליתו של ה' בבריאה – הענקת הטוב לזולת. ואף על פי כן, נוכל ליצור עולם הבא משמעותי רק באמצעות ניצול כל הזדמנות לצמיחה רוחנית בעולם הזה.

סיכום השיעור:

מהו העולם הבא – היש חיים לאחר המוות?

כן. היהדות מאמינה בחיים שלאחר המוות ובתקופה היסטורית המכונה "העולם הבא".

היכן מזכירה התורה את העולם הבא?

התורה מתייחסת בעקיפין לעולם הבא (מטעמים שיידונו בשיעור השני). התורה מדברת על כך שהאדם "נאסף אל עמיו" לאחר המוות, הנשמה חוזרת אל ה'. בנוסף לכך, מתוארים מקרים של התקשרות אל המתים.

מה קורה לאחר המוות?

הנשמה נפרדת מן הגוף ועוברת לעולם הנשמות. היא נותרת שם עד זמן תחיית המתים, שבו תתאחד הנשמה שוב עם הגוף והעולם יתקיים בצורה שונה לחלוטין. צורה שונה זו מכונה "העולם הבא".

מה חווה האדם בעולם הבא?

האדם ייהנה מרמה של סיפוק אישי וקרבת אלוקים על פי מה שבנה במעשיו הטובים בעולם הזה. העונג שבחוויה של העולם הבא הוא גדול יותר מכל דבר שקיים בעולם הזה.

האם דומה העולם הבא לעולם הזה באופן כלשהו?

תחושות פיזיות מסוימות, של מציאות גבוהה יותר בתוך עולמנו המוכר, הן "מעין עולם הבא". אך התכונה המרכזית בעולם הבא תהיה "הנאה מזיו השכינה".

מהי תכליתו של העולם הבא?

העולם הבא הוא המטרה הנעלה של הבריאה – קשר נצחי אל רצון ה'. כאשר אנו פועלים מתוך הבחירה החופשית ומנצלים את ההזדמנויות לצמיחה רוחנית בעולם הזה, אנו יוצרים עולם הבא בעל משמעות. בעולם הבא נקבל שכר על מעשינו הטובים בעולם הזה, נלמד משגיאותינו, וניטהר רוחנית. בו נחווה את ההנאה הרוחנית הגדולה ביותר ואת הקשר הישיר עם האלוקים.

מקורות מומלצים לעיון נוסף

חלק שלישי:

רמב"ן, שער הגמול
רמח"ל, "דרך ה'", חלק ראשון, פרק ג

השיעור נכתב ע"י הרב דוד סדלי
ונערך על ידי צוות תכניות הלימודים של "מורשה".